

juli
2024

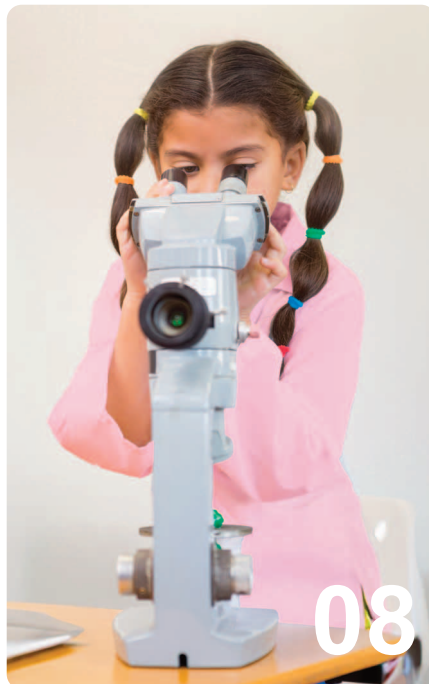
KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID

Dubbel bijzondere leerlingen

Kennis
en praktische
handvatten
voor ouders,
onderwijsprofessionals
en hulpverleners

INHOUD

Leeswijzer	3
Voorwoord	5
Noot van de redactie	6
Het herkennen van dubbel bijzondere leerlingen	8
Interview met specialist Charlotte Boon	26
Interview met specialist Karin Bikker	29
Meer lezen	36
Colofon	37

Leeswijzer

In de multimediale brochures van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid belichten we telkens een ander thema. Dit doen we met een groot artikel per brochure. Aanvullend op dit artikel zijn er in de brochure korte video's opgenomen waarin educatieve professionals en ouders vanuit een persoonlijk perspectief en vanuit hun persoonlijke beroepssituatie beschrijven hoe zij aankijken tegen het onderwerp.

Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid ziet deze bijdragen niet als het 'enig juiste perspectief'. De betrokkenen beschrijven de dingen vanuit hun eigen ervaring, waardoor er heel verschillende geluiden te horen zijn. Het mooie is dat al die geluiden naast elkaar kunnen en mogen bestaan. Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid geeft daarmee geen waardeoordeel over de persoonlijke (professionele) verhalen van deze betrokkenen. Elk verhaal mag in redelijkheid gehoord worden.

Handzame tips

Er is nog veel meer te vinden in de brochures. In elke brochure vragen we bijvoorbeeld experts om met korte handzame tips te komen voor onderwijs en opvoeding van kinderen met kenmerken van hoogbegaafdheid. De tips zijn gebaseerd op de ervaringen van deze professionals. Natuurlijk is het met tips zo dat de context waarin je een tip toepast, bepaalt of je ermee uit de voeten kunt. Het kan dus zijn dat je als lezer ook tips aantreft die wellicht voor jou minder relevant zijn, maar voor iemand anders een sleutel voor succes kunnen zijn. Sommige tips vragen echt wel even een extra inspanning als je ze wilt toepassen, maar als je er dan eenmaal ervaring mee

opdoet, word je wel steeds handiger in het inzetten van zo'n aanpak.

Instructieve video's

In elke brochure bieden we ook enkele 'deepdives'. Dit zijn video's van ongeveer 7 minuten met achtergrondinformatie en/of handreikingen voor de onderwijspraktijk. In deze instructieve video's wordt meer uitgelegd over strategieën of begrippen, waardoor je meer inzicht kunt krijgen in hoe iets nu precies zit of hoe je iets concreet kunt opzetten voor je praktijk.

Uitleg-van-een-begrip-video's

Het laatste element dat je in elke brochure vindt, zijn 'uitleg-van-een-begrip-video's'. In deze korte kennisclipsjes van 1 à 2 minuten leggen we complexere begrippen of vaktaal op een toegankelijke manier uit. Als je geen educatief specialist bent, maar bijvoorbeeld een zeer geïnteresseerde ouder of werkzaam bent in een veld buiten het onderwijs, is het hoofdartikel van de brochure daardoor soms net even wat gemakkelijker te volgen.

Video's bekijken in printversie

Als lezer kun je de brochure downloaden, printen en op een rustig moment lezen. De multimediale toepassingen zijn dan toegankelijk door de QR-codes te scannen met de camera op je telefoon. De video's staan ook in de Kennisbank op de website van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, waar informatie per thema geordend is. Maar je kunt natuurlijk ook de brochure meteen online lezen en doorklikken naar speciale onderdelen uit de brochure waarin je het meest geïnteresseerd bent.

Deel je verhaal

Met enige regelmaat is het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid op zoek naar belanghebbenden en experts die hun verhaal met ons willen delen over een nieuw thema. Daarvoor plaatsen we dan een oproep in onze nieuwsbrieven. Als je op een dag een oproep aantreft waarbij je van mening bent dat je zo'n bijdrage zou kunnen leveren, neem dan contact met ons op. Dan gaan we graag met jou kijken of jouw bijdrage op dat moment past binnen de context van zo'n nieuw thema.

Wil je op de hoogte blijven?

Abonneer je dan op onze nieuwsbrief op **kenniscentrumhb.nl/nieuwsbrief**. In de nieuwsbrief staat nieuws van het kenniscentrum en vanuit het veld. Je ontvangt 6 tot 10 keer per jaar een nieuwsbrief. Zo ben je als eerste op de hoogte van bijvoorbeeld onze nieuwe kennisbrochures en webinars.

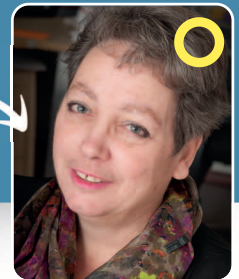
Scan me

Voorwoord

Dr. Eleonoor van Gerven

Dubbel bijzondere leerlingen zijn de afgelopen tien jaar in toenemende mate in de belangstelling komen te staan. Het zijn kinderen wier gedrag niet altijd eenvoudig te verstaan is. Dat we het gedrag van deze leerlingen soms moeilijk kunnen verstaan komt niet doordat deze leerlingen moeilijk zijn. Onze moeite om hen goed te verstaan heeft als oorzaak dat we zelf vaak nog zoekend zijn naar informatie over de achtergronden van dit gedrag en de kansen om passende interventies te ontwikkelen. Onze eigen handelingsverlegenheid zegt dus minstens even veel over de uitdaging om voor deze leerlingen tot passend onderwijs te komen als de kenmerken van de leerling voor wie we dat passende onderwijs willen vormgeven.

Nu hebben we maar in een heel beperkt aantal gevallen te maken met leerlingen waarvan 'bewezen is' dat ze dubbel bijzonder zijn. In de praktijk gaan we soms eerst op zoek naar het antwoord op de vraag of het gedrag veroorzaakt wordt vanuit de begaafdheid, vanuit de stoornis of door een combinatie van beide. In deze prediagnostische fase drukken we qua handelen dan op de pauzeknop, omdat we menen dat we zonder dit antwoord niet tot passend onderwijs kunnen komen. Dat is jammer, want ook zonder deze verklaring of classificerende diagnose kun je echt al wel op heel veel manieren beter afstemmen op de ontwikkelingsbehoeften van deze leerlingen. In de interviews in deze brochure staan veel mooie voorbeelden.

Tot slot nog dit. Er zijn vanuit wetenschappelijk onderzoek geen interventies bekend die alléén geschikt zijn voor begaafde

leerlingen, alléén voor leerlingen met een leer-, ontwikkelings- of gedragsstoornis, of alléén voor dubbel bijzondere leerlingen. Dat kun je zien als een reden om je handelen uit te stellen, onder het motto dat je niet zeker weet of er dan wel evidence-informed gehandeld wordt. Maar persoonlijk zou ik dat echt afraden. In de positieve psychologie hebben ze het prachtige uitgangspunt dat als iets werkt, je er juist meer van moet doen. Alleen als we van al die dingen die werken meer gaan doen, kunnen we het bewijs verzamelen dat nodig is om handelen te onderbouwen.

Deze brochure is een samenvoeging van de twee brochures over dubbel bijzondere leerlingen van het voorjaar van 2023, aangevuld met korte video-clips, deepdives en interviews. We hopen met deze hernieuwde uitgave het denken en werken met dubbel bijzondere leerlingen weer een volgende impuls te kunnen geven.

Noot van de redactie

De term dubbel bijzondere leerlingen verwijst naar leerlingen die hoogbegaafd zijn en daarnaast een leer- of ontwikkelingsstoornis hebben (Reis et al., 2014). Hoewel harde gegevens ontbreken, is het duidelijk dat dit maar een heel kleine groep is. Slechts een klein aantal leerlingen is immers (hoog)begaafd en dan moet er ook nog sprake zijn van een gelijktijdig voorkomende leer- of ontwikkelingsstoornis.

De auteurs van de brochuretekst (Marielle Wittelings, Mare van Hooijdonk, Marjolijn van Weerdenburg, Anouke Bakx en Lianne Hoogeveen) maken duidelijk dat deze dubbel bijzondere leerlingen niet altijd eenvoudig te herkennen zijn en drukken de lezer daarom op het hart voorzichtig te zijn met een (te snel) oordeel of label. Begaafde leerlingen zouden mogelijk beter dan andere leerlingen in staat zijn om kenmerken van een leerstoornis te compenseren, waardoor het moeilijk is om bij deze leerlingen zowel de begaafdheid als de leerstoornis te herkennen. De auteurs stellen ook vast dat de definitie begaafdheid mede van invloed is op de kansen om een dubbel bijzondere leerling te herkennen.

Probleem of stoornis?

Vanuit het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid willen we graag wijzen op het onderscheid tussen een 'probleem' en een 'stoornis'. Op het eerste gezicht kunnen signalen gelijk zijn, maar de oorzaken van een probleem zijn wezenlijk anders dan die van een stoornis. Een 'probleem' wordt veroorzaakt door een gebrek aan betekenisvolle afstemming op de ontwikkelingsbehoeften van een leerling, terwijl een stoornis wordt veroorzaakt door een neurobiologische achtergrond (Weterings-Helmons, 2023). Daarom kan een probleem opgelost worden, maar een stoornis is blijvend.

Bij een probleem kun je denken aan leerlingen die moeite hebben met bepaalde taken waarbij die moeite veroorzaakt wordt door hiaten in kennis of vaardigheid. Die hiaten pak je aan door goed vast te stellen wat 'de oudste fout' is (tot wanneer ging het nog goed?) en vervolgens in te zetten op het aanbieden van leerstof in gecondenseerde vorm waarmee in een relatief hoog tempo hiaten gevuld kunnen worden. Systematisch stimuleren, remediëren en compenseren lost het probleem op. Wanneer het probleem hardnekkig is, en stimuleren, remediëren en compenseren niet tot structurele en significante verbetering van de situatie leidt, kan er sprake zijn van een stoornis. Gedegen diagnostisch onderzoek kan dan de aangewezen weg zijn om adviezen te krijgen over passender onderwijs.

Leer- en ontwikkelingsstoornissen

Deze brochure maakt duidelijk dat herkennen van 'dubbelbijzonderheid' geen doel op zich is, maar slechts een mogelijk handvat kan bieden om af te stemmen op de ontwikkelingsbehoeften van de leerling. In deze brochure maken we geen onderscheid tussen de verschillende leer- en ontwikkelingsstoornissen. De auteurs maken duidelijk dat elke stoornis eigen kenmerken met zich meebrengt. Kenmerken van dyslexie zijn anders dan kenmerken van ADHD en kenmerken van ADHD zullen ook weer verschillen van kenmerken van een autismespectrumstoornis en van kenmerken van dyscalculie.

In de DSM-5 (APA, 2013) wordt duidelijk gesteld dat ook binnen het algemene profiel van een stoornis grote onderlinge verschillen kunnen bestaan in waarneem-

bare kenmerken en de intensiteit waarmee die kenmerken zich manifesteren. Hoewel er overeenkomsten kunnen bestaan tussen de problemen van leerlingen die dyslexie hebben, kunnen deze problemen voor elke leerling er in de praktijk anders uitzien. Hetzelfde geldt voor alle andere stoornissen. Daarmee zal elke leerling dus een ander behoefteprofiel hebben. De betekenisvolle responsen op die behoeften verschillen dus per leerling.

Het idee dat als we weten dat een leerling 'dubbel bijzonder is' we 'dus ook weten wat we moeten doen', is daarom een idee-fixe. Als we niet focussen op het identificeren van 'dubbelbijzonderheid', maar ons richten op het stimuleren van de individuele kenmerken van een leerling om deze daardoor kansen te bieden zich verder te ontwikkelen, kunnen we veel meer leerlingen recht doen dan wanneer we ons richten op het identificeren van een leerling om een label te kunnen afgeven.

Deepdives en tips

De deepdives zijn deze keer gemaakt door Annemieke Weterings-Helmons. Ze gaat in op twee thema's: het ontwikkelen van maatwerkinterventies en het risico van misdiagnoses als er in een eerder stadium van interventies misdidactiek heeft plaatsgevonden. De tips voor in de klas zijn deze keer van Evelien Okkinga.

American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth edition (DSM-5)*.

Reis, S., Baum, S., & Burke, E. (2014). An operational definition of twice-exceptional learners: Implications and applications. *Gifted Child Quarterly*, 58(3), 217-230. doi:10.1177/0016986214534976

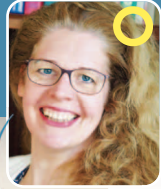
Weterings-Helmons, A. (2023). Dubbel-bijzondere leerlingen. In E. van Gerven (Red.), *De gids 2.0: over begaafdheid in het po en vo*. Leuker.nu.

Het herkennen van dubbel bijzondere leerlingen

Marielle Wittelings

Marjolijn van Weerdenburg

Anouke Bakx

Lianne Hoogeveen

Mare van Hooijdonk

Bij sommige leerlingen met kenmerken van (hoog)-begaafdheid gaat het leren of ontwikkelen, ‘ondanks’ hun uitzonderlijk hoge cognitieve capaciteiten, niet altijd vanzelf. Daar kunnen allerlei redenen voor zijn (zie bijvoorbeeld de brochuretekst over Onderpresteren). Soms is er echter meer aan de hand. Er kan namelijk naast de hoge cognitieve capaciteit sprake zijn van kenmerken van een leer-, ontwikkelings- en/of gedragsprobleem (Burger-Veltmeijer et al., 2018). Daarbij kan gedacht worden aan kenmerken zoals dyslexie, een autismespectrumstoornis (ASS) en/of een aandachtstekortstoornis met of zonder hyperactiviteit (AD(H)D) (Foley-Nicpon et al., 2011).

In de Nederlandstalige literatuur worden leerlingen bij wie er sprake is van deze combinatie van hoge cognitieve capaciteiten en bijkomende problemen vaak ‘dubbel bijzonder’ (Burger-Veltmeijer et al., 2018) genoemd. In de Engelstalige wetenschappelijke literatuur wordt hiervoor de term ‘twice-exceptional’ (Foley-Nicpon et al., 2011; Reis et al., 2014) gebruikt. De groep leerlingen die dubbel bijzonder genoemd wordt, is zeer divers. Zo vallen binnen deze groep onder meer leerlingen met hoge cognitieve capaciteiten en kenmerken van ASS, leerlingen met hoge cognitieve capaciteiten en ADHD en leerlingen die kenmerken van zowel ASS als ADHD laten zien. Kortom, de ene dubbel bijzondere leerling is de andere niet.

Herkennen van verschillen

Bij het herkennen van (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen is het dus allereerst van belang om te weten dat het om een diverse groep leerlingen gaat. Er zijn grote verschillen binnen individuele leerlingen en tussen leerlingen.

Verschillen binnen individuele leerlingen

Verschillen binnen een individuele leerling hebben betrekking op uiteenlopende cognitieve en niet-cognitieve kenmerken. Bij cognitieve kenmerken kan gedacht worden aan de (potentiële) academische en/of intellectuele prestaties. Een voorbeeld hierbij is een dubbel bijzondere leerling met kenmerken van (hoog)begaafdheid en dyslexie die enerzijds een rijke woordenschat heeft en veel complexe vragen stelt, maar anderzijds vastloopt bij het schrijven en spellen van een schoolopdracht (Assouline et al., n.d.).

Deze leerling laat daarmee uiteenlopende prestaties zien, zelfs binnen het cognitieve domein van taalvaardigheid. Voor deze leerling bestaat het risico dat de hoge verbale capaciteiten en daarmee de potentie voor hoge academische en intellectuele prestaties niet worden gezien, omdat deze door de schrijf- en spellingsproblemen op een toets niet naar voren komen (Assouline et al., n.d.).

Daarnaast is in een recente overzichtsstudie (Beckmann & Minnaert, 2018) ook het belang benadrukt van het herkennen van niet-cognitieve kenmerken van een leerling. Zo bleek dat leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid en een leerprobleem ook een grote variatie in niet-cognitieve kenmerken lieten zien. Enerzijds ervoeren deze leerlingen meer negatieve emoties, zoals een hogere mate van frustratie binnen de schoolse setting

Scan me

Complexiteit

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

De complexiteit van diagnostiek

00:00 / 03:46

The image shows a video player interface. At the top right is a QR code with a blue arrow pointing to it and the text 'Scan me'. Below the QR code is a blue button with the text 'Complexiteit'. The video player itself has a purple header with the logo 'KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID'. The main content area features a large photo of a smiling boy on the left and a smaller circular photo of a woman on the right. The title 'De complexiteit van diagnostiek' is centered. At the bottom, there is a video control bar with a play button, a progress bar showing '00:00 / 03:46', and icons for volume, settings, and full screen.

In haar praktijk voor psychodiagnostiek ziet Margriet Smit dat kinderen tot groep 3 nog goed meekomen, maar dat het daarna complex wordt.

Scan me

Kenmerken herkennen

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Gericht zoeken naar signalen

00:00 / 04:51

The image shows a video player interface. At the top right is a QR code with a blue arrow pointing to it and the text 'Scan me'. Below the QR code is a blue button with the text 'Kenmerken herkennen'. The video player itself has a purple header with the logo 'KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID'. The main content area features a large photo of a smiling boy on the left and a smaller circular photo of a woman on the right. The title 'Gericht zoeken naar signalen' is centered. At the bottom, there is a video control bar with a play button, a progress bar showing '00:00 / 04:51', and icons for volume, settings, and full screen.

Volgens Margriet Smit (gespecialiseerd in psychodiagnostiek) kan met de juiste aanpassingen de begaafdheid ook tot zijn recht komen bij dubbel bijzondere kinderen. Maar wie herkent welke kenmerken? En dan?

en faalangst. Anderzijds bleken ze te beschikken over een grote motivatie, een groot doorzettingsvermogen en allerlei strategieën om met lastige situaties om te gaan (Beckmann & Minnaert, 2018).

Verschillen tussen dubbel bijzondere leerlingen

Verschillen tussen dubbel bijzondere leerlingen zijn ook groot, zelfs wanneer het gaat om leerlingen met dezelfde leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen. Een (hoog)begaafde leerling met lees- en spellingsproblemen heeft bijvoorbeeld andere kenmerken dan een begaafde leerling met kenmerken van ASS, maar twee (hoog)begaafde leerlingen met kenmerken van ASS kunnen ook van elkaar verschillen. Volgens de in de gezondheidszorg veelgebruikte richtlijnen van de *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (American Psychiatric

Association, 2013), zullen beide leerlingen moeite hebben met sociale communicatie en interactie in verschillende contexten. Daarentegen kan één van hen daarnaast stereotiepe bewegingen laten zien en erg gevoelig zijn voor prikkels en de andere leerling kan grote moeilijkheden ervaren met veranderingen in routines en volhardende interesses hebben in bepaalde objecten of onderwerpen (American Psychiatric Association, 2013). Kortom, er kan dus niet gesproken worden van een homogene groep dubbel bijzondere leerlingen die allemaal dezelfde kenmerken laten zien en vergelijkbare problemen in hun dagelijks functioneren ervaren.

Herkennen is niet altijd vanzelfsprekend

De combinaties van uiteenlopende kenmerken binnen en tussen dubbel bijzon-

Scan me

Gouden momenten

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Soms is een diagnose een opluchting

00:00 / 05:51

This video player interface features a blue header with the text 'Gouden momenten' and the logo of Kenniscentrum Hoogbegaafdheid. A QR code is positioned in the top right corner with a blue arrow pointing to it and the text 'Scan me'. The main content area shows a young boy smiling with his arms crossed on the left, and a circular inset on the right showing a woman with blonde hair. A play button icon is centered below the text. The bottom of the player includes a progress bar, play/pause, back, forward, and volume icons, and a settings gear icon.

Volgens Margriet Smit (gespecialiseerd in psychodiagnostiek) wordt begaafdheid bij dubbel bijzondere leerlingen wel voor een deel gezien. Voor de kinderen is de diagnose vaak een opluchting.

Scan me

Hoogbegaafde dochters

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Ze vielen al vroeg op

00:00 / 04:54

This video player interface features a blue header with the text 'Hoogbegaafde dochters' and the logo of Kenniscentrum Hoogbegaafdheid. A QR code is positioned in the top right corner with a blue arrow pointing to it and the text 'Scan me'. The main content area shows the same young boy smiling with his arms crossed on the left, and a circular inset on the right showing a woman with brown hair. A play button icon is centered below the text. The bottom of the player includes a progress bar, play/pause, back, forward, and volume icons, and a settings gear icon.

Marijke van der Pal (moeder van twee hoogbegaafde dochters) vertelt dat het al snel opviel dat haar dochters hoogbegaafd waren. Haar jongste dochter heeft dyslexie.

dere leerlingen maakt het herkennen van dubbel bijzondere leerlingen complex (Barnard-Brak et al., 2015; Holliday et al., 1999; Paans et al., 2023). Het risico bestaat dat de kenmerken van (hoog)begaafdheid en/of de leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen niet worden herkend. Een veelbeschreven, maar weinig empirisch onderzochte, mogelijke oorzaak van deze uitdagingen in herkenning is het zogenoemde 'maskering-effect' (Burger-Veltmeijer et al., 2018). Met deze term wordt bedoeld dat kenmerken van (hoog)begaafdheid en/of de kenmerken van de moeilijkheden niet tot uiting komen omdat deze elkaar maskeren (Reis et al., 2014). Op dit moment kan er gezien de tegenstrijdige empirische resultaten nog geen eenduidige conclusie worden getrokken over het al dan niet bestaan van dit 'maskering-effect' (Burger-Veltmeijer et al., 2018; Van Viersen et al., 2019).

Daarnaast lijkt het herkennen van dubbel bijzondere leerlingen ook afhankelijk te zijn van de criteria die worden gebruikt om de (hoog)begaafdheid en/of de problemen vast te stellen (Lovett & Sparks, 2010; Maddocks, 2018, 2020; Toffalini et al., 2017; Yates et al., 1995). Zo werd bijvoorbeeld een leerprobleem vaker vastgesteld wanneer er werd gekeken naar de discrepanties binnen het scoreprofiel van een leerling, dan wanneer de individuele scores werden vergeleken met die van een normgroep (Maddocks, 2018; Yates et al., 1995) of een DSM-classificatie (Lovett & Sparks, 2010). Tevens is gebleken dat (hoog)begaafdheid vaker wordt herkend wanneer er meer 'liberale' criteria worden gebruikt, zoals het hantieren van hoge scores op specifieke delen (de zogenoemde 'indexen') van een test in plaats van de totaalscores (Toffalini et al., 2017) of (nog specifieker) schaal-

Scan me

Moeizaam proces

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Passend onderwijs vraagt afstemming

00:00 / 05:15

Marijke van der Pal (moeder van twee hoogbegaafde dochters) vertelt dat het moeizaam blijft om te komen tot passend onderwijs voor haar dochters, ondanks de welwillendheid van de school.

Scan me

Tips van een ouder

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Wat kun je doen?

00:00 / 03:48

Marijke van der Pal (moeder van twee hoogbegaafde dochters) geeft tips voor leerkrachten en scholen vanuit haar ervaringen als ouder.

scores ten opzichte van indexscores (Maddocks, 2020). Deze resultaten benadrukken het belang van een kritische en deskundige blik bij het gebruik van criteria om mogelijke (hoog)begaafdheids- en/of (leer)problemen te identificeren.

Er zijn dus verschillende redenen waarom dubbel bijzondere leerlingen niet altijd gemakkelijk worden herkend (Barnard-Brak et al., 2015; Holliday et al., 1999, Paans et al., 2023). Het is echter wel belangrijk dat zowel de hoge cognitieve capaciteiten, als eventuele problemen in het leren, ontwikkelen en/of het gedrag tijdig herkend worden. Het herkennen van deze individuele kenmerken biedt namelijk een ingang voor het aansluiten bij de individuele onderwijs- en ontwikkelbehoeften. Het herkennen en eventueel vaststellen van (hoog)begaafdheid en bepaalde problemen is echter niet het

doel op zich, maar slechts een middel om informatie te verschaffen voor de vervolgstappen die hieraan verbonden zijn. De meest adequate manier om de individuele sterke kanten en relatieve moeilijkheden van een leerling goed in kaart te brengen is het maken van een individueel profiel (Burger-Veltmeijer & Minnaert, 2023).

Kijken naar het individuele profiel

Bij het maken van een adequaat individueel profiel van een leerling wordt de leerling vanuit een breed perspectief uitgebreid in kaart gebracht (Foley-Nicpon et al., 2011; Foley-Nicpon & Assouline, 2015; Reis et al., 2014). Dit betekent dat zowel de sterke kanten als de moeilijkheden op verschillende manieren worden onderzocht. De 'Sterkte en Zwakte Heuristiek' is een theoretisch onderbouwde methode die gebruikt kan worden bij het in kaart brengen van

Scan me

Antwoorden zoeken

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Hoe herkennen we die leerlingen?

00:00 / 10:13

This video player features a blue header with the text 'Antwoorden zoeken' and a QR code in the top right corner with a blue arrow pointing to it and the text 'Scan me'. The main content area shows a young boy smiling with his arms crossed on the left and a circular portrait of Patricia Versnel on the right. The title 'Hoe herkennen we die leerlingen?' is centered. A play button icon is visible in the center. The bottom of the player shows a progress bar at 00:00 / 10:13 and standard video controls.

Patricia Versnel (begeleider onderwijs bij een samenwerkingsverband) vertelt hoe je erachter komt waarom een leerling zich niet zo ontwikkelt als verwacht.

Scan me

Waar zit de pijn?

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

De aanleiding voor betrokkenheid

00:00 / 07:13

This video player features a blue header with the text 'Waar zit de pijn?' and a QR code in the top right corner with a blue arrow pointing to it and the text 'Scan me'. The main content area shows a young boy smiling with his arms crossed on the left and a circular portrait of Patricia Versnel on the right. The title 'De aanleiding voor betrokkenheid' is centered. A play button icon is visible in the center. The bottom of the player shows a progress bar at 00:00 / 07:13 and standard video controls.

Patricia Versnel (begeleider onderwijs bij een samenwerkingsverband) vertelt dat leerkrachten haar vragen als kinderen stoppen met leren en ze dan met zowel leerling, ouders en leerkracht in gesprek gaat.

het individuele profiel van een leerling (Burger-Veltmeijer & Minnaert, 2023). Met deze methode kan op een systematische manier overzichtelijk gemaakt worden waar de relatieve sterktes en zwaktes van een leerling liggen op eerdergenoemde cognitieve, niet-cognitieve of andere maten. Hierbij is het belangrijk om uit te gaan van meerdere perspectieven, namelijk scores op (gestandaardiseerde) tests, informatie uit gesprekken met ouders en leerlingen en observaties van verschillende situaties waarin de leerling zich bevindt (Burger-Veltmeijer & Minnaert, 2023; Foley-Nicpon & Assouline, 2015; Reis et al., 2014). Leerlingen zelf zijn daarbij een belangrijke informatiebron (Bakx et al., 2021). Ten slotte is gebleken dat het in kaart brengen van het leerpotentieel van een leerling door middel van dynamisch testen (test-leermoment-test) bevorderlijk kan zijn voor het herkennen van dubbel

bijzondere leerlingen met specifieke (hoog)begaafdheid in het rekenen in combinatie met een leerprobleem (Al-Hroub & Whitebread, 2019). Hierbij wordt het leerpotentieel van een leerling beter in kaart gebracht door het bieden van een tussentijds leermoment dan bij het afnemen van een eenmalige statische test (Al-Hroub & Whitebread, 2019).

De onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van dubbel bijzondere leerlingen

Tot op heden zijn er nog nauwelijks empirische studies uitgevoerd naar de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van dubbel bijzondere leerlingen (Burger-Veltmeijer et al., 2018; Hulseley et al., 2023; Wittelings et al., 2024). Dit heeft een aantal redenen. Allereerst gaat het hier om een relatief kleine groep leerlingen die niet altijd herkend wordt (Hulseley et al.,

Patricia Versnel (begeleider onderwijs bij een samenwerkingsverband) vertelt dat iedereen hoopt dat het beter gaat met het kind, maar vertrouwen, openheid en transparantie belangrijk zijn om de doelen te bereiken.

Patricia Versnel (begeleider onderwijs bij een samenwerkingsverband) vertelt wat er zo mooi is aan haar werk en over blijven proberen.

20 tips voor dubbel bijzondere leerlingen in het po

In deze brochure staan 4 kaders met tips over de volgende onderwerpen:

- ADHD
- ASS
- dyslexie
- dyscalculie

Evelien Okkinga

Allereerst is het belangrijk om bij het lezen van deze tips in het achterhoofd te houden dat de tips die in deze brochure gegeven worden niet voor alle casussen passend zijn. Daarnaast kan het zo zijn dat sommige tips die bijvoorbeeld bij ADHD staan ook geschikt kunnen zijn voor kinderen met een ASS-diagnose en zelfs voor kinderen die helemaal geen diagnose hebben. Wat vooral belangrijk is, is dat je de leerlingen meeneemt en mee laat denken in de oplossingen voor het 'probleem'. Ook is het van belang om bij de aanpassingen in het leerstofaanbod niet alleen te focussen op het remediëren van de stoornis. Maak gebruik van de krachten van de leerling én ondersteun bij de drempels die de leerling ervaart.

Vijf tips bij ADHD

Over de auteur

Evelien Okkinga

Tip 1: Wees je bewust van de interne 'strijd' en de kans op misdiagnoses.

Begaafde kinderen met ADHD kunnen vaak niet aan hun eigen verwachtingen voldoen. Ze weten van zichzelf dat ze op basis van hun intelligentie bepaalde dingen zouden moeten kunnen en toch lukt het ze niet om het voor elkaar te krijgen, bijvoorbeeld door een gebrek aan executieve vaardigheden. Deze 'botsing' heeft vaak een negatief effect op het zelfbeeld van de leerling. Daarnaast zorgt het ervoor dat er vaak gedrag ontstaat dat niet per se past bij het beeld dat we hebben van begaafdheid, maar ook niet bij het beeld dat we hebben van ADHD. Er ontstaat als het ware nieuw gedrag, wat het lastig maakt om zowel de ADHD als de begaafdheid te signaleren. Er bestaat dus een groot risico op het missen van een diagnose of een misdiagnose.

Tip 2: Stimuleer hun creativiteit.

Creativiteit is zowel een kenmerk van begaafdheid als van ADHD. Geef begaafde kinderen met ADHD dus de ruimte om deze creativiteit in te zetten. Dit kan bijvoorbeeld door andere verwerkingsvormen te (laten) kiezen of door regelmatig opdrachten aan te bieden waarbij 'outside the box' gedacht moet worden. Er zijn verschillende boeken met kant-en-klare lessen te vinden die hiervoor ingezet kunnen worden.

Tip 3: Houd rekening met de executieve vaardigheden.

Verrijkingstaken doen over het algemeen een groot beroep op de executieve vaardigheden. Daar zit meteen een grote uitdaging, omdat deze vaardigheden juist bij kinderen met ADHD minder goed ontwikkeld kunnen zijn. Toch zijn deze verrijkingstaken nodig om aan de behoefte van een begaafde leerling tegemoet te komen. Daarbij moet er wel rekening gehouden worden met de belemmeringen die ADHD met zich meebrengt. De leerling zal dus ondersteuning nodig hebben bij bijvoorbeeld het plannen en organiseren van de taken. Wees je ook bewust van het feit dat de leerling op sommige vaardigheden altijd ondersteuning nodig zal hebben. Accepteer de grenzen van de maakbaarheid.

Tip 4: Geef ondertiteling en help relativeren.

Begaafde kinderen met ADHD hebben soms moeite met het begrijpen van sociale interactie. Daarnaast zullen de andere kinderen ook moeite hebben om deze leerling te begrijpen. Hier ligt dus een belangrijke taak voor de leerkracht. Help de sociale situaties te ondertitelen. Als de leerling van slag is door problemen met de sociale interactie, dan is het belangrijk om te helpen met het relativeren van de situatie. Daarbij is het belangrijk om het gevoel van de leerling serieus te nemen en tegelijkertijd te proberen om het standpunt van de ander te verhelderen.

Tip 5: Stimuleer sociale interactie met ontwikkelingsgelijken of kinderen met dezelfde interesses.

Begaafde kinderen met ADHD zullen het lastig hebben om sociale relaties aan te gaan en te onderhouden. Er ligt voor de leerkracht dus een taak om ze daarbij te helpen. Voor deze kinderen is het voor het welbevinden en het zelfbeeld belangrijk om in contact te komen met ontwikkelingsgelijken en kinderen met dezelfde interesses. Het is daarom van belang om deze leerlingen ook deel te laten nemen aan bijvoorbeeld een plusklas. De leerling zal daar wel extra begeleiding nodig hebben.

2023; Landau, 2023; Reis et al., 2014). Dat bemoeilijkt het vinden van voldoende participanten voor grootschalig, empirisch onderzoek. Dit is mogelijk ook de reden dat een relatief groot deel van de studies over dit onderwerp kwalitatieve (multiple) casestudies zijn (Wittelings et al., 2024). Daarnaast maakt de diversiteit van de doelgroep het niet gemakkelijk om algemene uitspraken te kunnen doen over dé behoeften van dubbel bijzondere leerlingen: algemene informatie geeft niet altijd voldoende inzichten in de (afstemming op de) individuele behoefte van de dubbel bijzondere leerling die een professional op dat moment voor zich heeft.

Onderzoekers benadrukken het belang van maatwerk

Op basis van de aanbevelingen van onderzoekers uit het veld zijn drie belangrijke elementen te noemen voor het

leveren van maatwerk. Deze elementen zijn (1) herkennen van het individuele profiel, (2) onderzoeken van mogelijk passende didactische en/of pedagogische aanpassingen of interventies en (3) afstemmen van de gekozen aanpassingen of interventies op het profiel en de behoeften van de leerling.

Herkennen

De voorgaande paragrafen gingen in op het herkennen van het individuele profiel. Herkennen van dubbel bijzondere leerlingen met bijvoorbeeld een leerprobleem blijkt sterk afhankelijk te zijn van onder andere de criteria die worden gebruikt. Daarom adviseren onderzoekers om hierbij niet slechts één criterium te hanteren, maar om gebruik te maken van een specifieke combinatie van criteria bij het signaleren van het leerprobleem (Maddocks, 2020). Of ze pleiten voor het hanteren van

Scan me

Speuren en maatwerk

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Jezelf herkennen in de theorie

00:00 / 05:09

Ron Gram (school- en leerlingbegeleider) is zelf dubbel bijzonder en vertelt over zijn speurtocht als leerkracht om hoogbegaafde en dubbel bijzondere leerlingen goed te begeleiden.

Scan me

Elk kind is anders

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Samenwerken is het belangrijkste

00:00 / 04:21

Ron Gram (school- en leerlingbegeleider) vertelt dat elk kind anders is. Wat zijn de aandachtspunten van dubbel bijzondere leerlingen, wat betekent de diagnose voor leerkrachten en waarom is samenwerken zo belangrijk?

meer liberale criteria die geneigd zijn grotere aantallen leerlingen te identificeren om vervolgens nog verder te screenen met andere middelen (denk daarbij aan groepsscreening van intelligentie, observaties, portfolio's of andere beoordelingschalen) (McCallum et al., 2013).

Bij het herkennen van de relatieve sterktes en zwaktes is de vaststelling van dubbelbijzonderheid niet het doel op zich. Herkenning van het unieke profiel biedt namelijk al een ingang bij het kiezen van en adviseren over mogelijke vervolgstappen (Foley-Nicpon & Assouline, 2015, 2020). Onderzoekers (Foley-Nicpon & Assouline, 2020) benadrukken hierbij het belang van de rol die de schoolpsycholoog/orthopedagoog heeft in het duiden van deze sterktes en zwaktes én in het doen van aanbevelingen die daarbij aansluiten. Door de kennis en vaardigheden

die deze professionals hebben in het onderzoeken van zowel de hoge cognitieve capaciteiten als de leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen, kunnen zij een belangrijke bijdrage leveren aan het opstellen van een individueel plan (Foley-Nicpon & Assouline, 2020) waarin de mogelijke onderwijsaanpassingen of interventies worden uitgewerkt.

Onderzoeken van mogelijkheden

Onderwijsaanpassingen of interventies zouden volgens onderzoekers (Landau, 2023) zowel tegemoet moeten komen aan de hoge cognitieve capaciteiten als ondersteuning moeten bieden bij de leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen. Daarbij beschrijven onderzoekers (Foley-Nicpon & Kim, 2018; Gierczyk & Hornby, 2021) dat professionals niet hoeven te wachten op het moment dat er specifieke aanpassingen of interventies zijn ontwik-

Veranderingen volhouden

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Vermijd een 'crashdieet'

00:00 / 02:57

Ron Gram (school- en leerlingbegeleider) vertelt over de kansen van het samenwerken met jeugdzorg en kiezen voor kleine veranderingen die je kunt volhouden.

Drijfveren

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Hun welbevinden 'triggert' mij

00:00 / 04:33

Tamara Catsburg (HB-coördinator en begeleider) vertelt over haar drijfveren om zich in te zetten voor hoogbegaafde leerlingen.

Vijf tips bij ASS

Over de auteur

Evelien Okkinga

Tip 1: Bied uitdagende, maar gesloten taken aan.

Begaafde kinderen met ASS hebben net als 'gewone' begaafde kinderen behoefte aan uitdagende taken. Het open karakter van veel van deze taken maakt het voor leerlingen met ASS vaak lastig om deze taken tot een goed einde te brengen. Als verwacht wordt dat de leerling zelfstandig aan de slag kan met de taak, houd daar dan rekening mee. Ondersteun de leerling eventueel in het aanbrengen van structuur door de taak bijvoorbeeld op te knippen in kleinere stukken of door samen een plan van aanpak te maken.

Tip 2: Streef naar de perfecte balans tussen eigen verantwoordelijkheid en begeleidingsbehoefte.

Begaafde kinderen met ASS werken over het algemeen graag alleen. Tegelijkertijd hebben ze vaak wel ondersteuning nodig. Laat de leerling het zelf doen, maar controleer regelmatig of 'het lukt'. Voer tijdens deze checks een gesprek over het proces en geef feedforward. Wat heeft de leerling al gedaan en wat is er nodig om verder kunnen?

Tip 3: Help met opstarten.

De taakinisiatie is vaak een probleem bij begaafde kinderen met ASS. Dit is over het algemeen niet te wijten aan een gebrek aan motivatie, maar aan het niet goed weten hoe er met de taak gestart moet worden. Als de rest van de klas een werkinstructie heeft gehad, is het handig om bij de begaafde leerling met ASS even te gaan zitten om te zien of de leerling kan starten en/of even samen een plan te maken. Zorg ervoor de leerling inspraak heeft in het plan om tegemoet te komen aan de behoefte aan autonomie.

Tip 4: Bied ondersteuning bij de executieve vaardigheden die te maken hebben met planning en tijd.

Maak samen een planning. Geef duidelijk aan binnen welke tijd er verwacht wordt dat de taak af is en bied hulpmiddelen om de tijd in de gaten te houden. Laat de leerling werken met een 'time timer'. Laat de leerling zo snel mogelijk zelf de verantwoordelijkheid dragen om hem in te stellen. Maak afspraken over wat er gedaan moet worden als het niet binnen de tijd gelukt is. Moet de leerling verdergaan met de volgende taak of een nieuwe planning maken en het nog eens proberen? En hoe vaak mag dat dan? Het is waardevol om terug te blikken op waarom het niet binnen de tijd is gelukt. Was de planning niet goed of was er iets anders aan de hand? Zo creëer je steeds meer inzicht en zal het de leerling steeds beter lukken om het zelf te doen.

Tip 5: Zorg dat helder is aan welke eisen de taak moet voldoen.

Geef de leerling een checklist. Hoe groter de taak is, hoe belangrijker het is om goed overzicht te creëren op wat er van een taak verwacht wordt. Een afvinklijstje kan hierbij helpend zijn. Zo'n lijstje kan ook helpen bij taken waarbij je altijd hetzelfde verwacht. Op die manier breng je structuur aan in de dag en kunnen routines de kans krijgen om in te slijpen. Moet een leerling bijvoorbeeld altijd zelf nakijken en verbeteren? Welke afspraken zijn daarover? Zijn die voor rekenen en taal hetzelfde? Dit soort lijstjes of stappenplannen kunnen ook gemaakt worden met pictogrammen in plaats van woorden. Geef hierin een keuze of maak het lijstje of stappenplan samen met de leerling.

keld voor dubbel bijzondere leerlingen, maar dat zij gebruik kunnen maken van bestaande, reeds door wetenschappelijk onderzoek onderbouwde of gevalideerde aanpassingen en interventies. Zo beschrijven zij dat er geen reden zou moeten zijn om te denken dat bestaande aanpassingen en interventies niet zouden werken voor leerlingen met hoge cognitieve capaciteiten (Foley-Nicpon & Kim, 2018). Voor het tegemoetkomen aan de leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen zijn er verschillende wetenschappelijk onderbouwde en/of gevalideerde mogelijkheden. Een overzicht van deze interventies is bijvoorbeeld te vinden in de Databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (Nederlands Jeugdinstituut (NJI), n.d.). Om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoefte bij hoge cognitieve capaciteiten zijn er verschillende onderwijsaanpassingen mogelijk, zoals compacten, verrijken en/of versnellen (Kim, 2016; Rogers, 2015; Southern & Jones, 2015; Steenbergen-Hu et al., 2016; Van Steen, 2010) en dit kan plaatsvinden binnen verschillende settings, zoals clustermodellen met heterogene groepen, deeltijdprogramma's buiten de reguliere klas en voltijdprogramma's (Cash & Lin, 2022; Ziernwald et al., 2022).

Afstemmen en aanpassen

Tot slot pleiten onderzoekers (Amran & Majid, 2019; Foley-Nicpon & Kim, 2018) ervoor om de gekozen onderwijsaanpassingen of interventies af te stemmen op de individuele dubbel bijzondere leerling, rekening houdend met de specifieke sterktes en zwaktes. Bij maatwerk in aanpassingen en interventies is het niet alleen van belang om rekening te houden met de hoge cognitieve capaciteiten en het compenseren van de leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen, maar ook met niet-cognitieve kenmerken als de motivatie, copingvaardigheden, de emotionele beleveniswereld van de leerling (Beckmann & Minnaert, 2018) en het sociaal en emotioneel welbevinden (Landau, 2023). Ook deze informatie kan meer inzicht geven in het herkennen van en tegemoetkomen aan de onderwijs- en ontwikkelbehoeften van dubbel bijzondere leerlingen en daarmee bijdragen aan het maken van aanpassingen in het bestaande onderwijsaanbod of de gekozen interventies (Burger-Veltmeijer et al., 2018; Foley-Nicpon & Assouline, 2020; Foley-Nicpon et al., 2011).

Aanvullende inzichten uit empirische studies

Enkele empirische studies leveren daarnaast nog een aantal aanvullende inzichten op. Een van die inzichten heeft betrekking op de door een groep dubbel bijzondere leerlingen ervaren faciliterende of belemmerende leerstrategieën (Willard-Holt et al., 2013). Op basis van de antwoorden op vragenlijsten en interviews, afgenomen bij veertien dubbel bijzondere leerlingen (met diverse diagnoses), kon een aantal strategieën worden benoemd die hen hielpen in hun leerproces. De drie strategieën die het vaakst genoemd werden, waren: beschikken over een keuzemogelijkheid, flexibiliteit in en controle óver het eigen leerproces. Concrete voorbeelden van deze faciliterende strategieën waren onder meer: vooraf kennis hebben over de manier waarop een opdracht beoordeeld wordt,

de mogelijkheid om te onderhandelen over de deadline en in eigen tempo kunnen werken aan opdrachten over een voor hen interessant onderwerp (Willard-Holt et al., 2013). Belemmerend voor het volledig benutten van het leerpotentieel bleek het ontbreken van de nodige ondersteuning of compensatie. Zo werden er bijvoorbeeld nog te weinig aanpassingen gedaan die de leerling konden ondersteunen bij het omgaan met uitdagingen, zoals het aanleren van vaardigheden op het gebied van studie- en timemanagement, gebruik laten maken van elektronische hulpmiddelen of het geven van extra tijd bij opdrachten of testen (Willard-Holt et al., 2013).

Daarnaast bleek uit onderzoek (Baum et al., 2014; Olenchak, 1995, 2009) naar specifieke (onderwijs)aanpassingen die een focus hadden op het (verder) ontwik-

The image shows a video player interface. At the top right, there is a QR code with a blue arrow pointing to it and the text "Scan me" in a blue script font. Below the QR code is a blue button with the text "Herkennen". The video player itself has a purple header with the logo "KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID". The main title of the video is "Soms mis ik toch nog een signaal" in bold black text. Below the title is a play button icon. The video player includes a progress bar at the bottom showing "00:00 / 04:56" and standard playback controls like play, stop, and volume.

Tamara Catsburg (HB-coördinator en begeleider) over de veelheid aan kenmerken en dat elk kind anders is. Is er een discrepantie? Is er een leerprobleem of stoornis? Welk onderzoek is nodig? In hoeverre kan intelligentie compenseren?

The image shows a video player interface. At the top right, there is a QR code with a blue arrow pointing to it and the text "Scan me" in a blue script font. Below the QR code is a blue button with the text "Invloed omgeving". The video player itself has a purple header with the logo "KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID". The main title of the video is "De ecologie van de leerling" in bold black text. Below the title is a play button icon. The video player includes a progress bar at the bottom showing "00:00 / 02:42" and standard playback controls like play, stop, and volume.

Tamara Catsburg (HB-coördinator en begeleider) over de ecologie van de leerling. Wat is het? Hoe zit dat op school? En wat is de invloed op de ontwikkeling van de leerling?

kelen van de sterke kanten van de dubbel bijzondere leerlingen, dat deze verschillende positieve effecten op de leerlingen hadden. Zo bleek dat het volgen van op maat gemaakte verrijgingsprogramma's positieve effecten had op de houding die de dubbel bijzondere leerlingen hadden ten opzichte van school en hun zelfconcept (Olenchak, 1995). Dezelfde positieve effecten op de schoolhouding en zelfconcept werden ook gevonden na het volgen van een begeleidingsinterventie die gericht was op het vergroten van de metacognitieve vaardigheden (Olenchak, 2009). Ook bleek uit onderzoek in de Verenigde Staten (Baum et al., 2014) dat onderwijsactiviteiten gericht op talentontwikkeling binnen een school voor dubbel bijzondere leerlingen ervoor zorgde dat deze leerlingen zich een onderdeel van de groep voelden, dat ze met sociale, emotionele en cognitieve uitdagingen

leerden omgaan en dat ze expertise ontwikkelden in specifieke talentgebieden. Daarnaast werden in dit onderzoek (Baum et al., 2014) factoren genoemd die de groei van dubbel bijzondere studenten kunnen ondersteunen: psychologische veiligheid, tolerantie voor asynchrone ontwikkeling en daarmee elk ontwikkelgebied in een ander tempo laten ontwikkelen, positieve relaties en consistent gebruik van een benadering die uitgaat van sterke kanten en talenten.

Tot slot, om aanpassingen succesvol te realiseren is het volgens de uitkomsten van twee casestudies (Townend & Pendergast, 2015; Yenioğlu et al., 2022) en een overzichtsstudie (Gierczyk & Hornby, 2021) van essentieel belang dat er sprake is van positieve interacties tussen leraar en leerling (Townend & Pendergast, 2015), dat er steun is voor ouders, leeftijdsgeno-

The video player interface features a blue header with the text 'Kleine stapjes maken' and a QR code with the text 'Scan me' above it. The main content area shows a young boy smiling with his arms crossed, and a circular inset of a woman, Tamara Catsburg. The title 'Interventies die werken' is centered. A play button icon is visible. The video progress bar at the bottom shows '00:00 / 03:56'.

Tamara Catsburg (HB-coördinator en begeleider) over interventies die goed werken bij dubbel bijzondere leerlingen: het ondersteunen van talenten, compenseren en dispensereren en het samenwerken met de leerling.

The video player interface features a blue header with the text 'Gelijkwaardigheid' and a QR code with the text 'Scan me' above it. The main content area shows the same young boy and woman as the first video. The title 'Educatief partnerschap' is centered. A play button icon is visible. The video progress bar at the bottom shows '00:00 / 06:31'.

Tamara Catsburg (HB-coördinator en begeleider) over educatief partnerschap: wat is dat? Waarom heb je het nodig? En wat kun je doen?

Vijf tips bij dyslexie

Over de auteur

Evelien Okkinga

Tip 1: Maak gebruik van het werkgeheugen.

Begaafde kinderen hebben over het algemeen een goed werkgeheugen. Dit werkgeheugen kan ingezet worden om bijvoorbeeld woorden te onthouden en ezelsbruggetjes te verzinnen. Zo gebruik je de kracht van de leerling om een belemmering te kunnen compenseren. Door de leerling zelf na te laten denken over ezelsbruggetjes kom je ook tegemoet aan de behoefte aan autonomie en geef je de leerling de kans om zijn creativiteit te gebruiken.

Tip 2: Zoek teksten die passen bij de interesses van de leerling.

Om het lezen te verbeteren is het belangrijk om leeskilometers te maken. Hoe meer kinderen lezen, hoe gemakkelijker het zal gaan. Als het lezen gemakkelijker gaat, is de kans groter dat een kind meer zal willen lezen. Om kinderen veel te laten lezen is het belangrijk om de leesmotivatie te bevorderen. Daarvoor is het belangrijk om teksten te vinden die aansluiten bij de interesses van de leerling. Het is belangrijker dat het onderwerp van de tekst aansluit bij de interesses dan bij het niveau van de leerling. Al mag het verschil daartussen natuurlijk niet té groot zijn. Daarnaast kan de kennis die de leerling heeft over het onderwerp van de interesse compenserend werken bij het lezen van de tekst. Dit zal het gevoel van competentie versterken.

Tip 3: Geef de mogelijkheid om op een andere manier te laten zien dat de leerdoelen behaald zijn.

We vragen veelal van leerlingen om op een schriftelijke manier te laten zien dat de leerdoelen behaald zijn. Denk bijvoorbeeld aan werkboeken, verhalen schrijven en toetsen. Geef de leerling de mogelijkheid om op een andere manier te laten zien dat wat geleerd moest worden, geleerd is. Denk bijvoorbeeld aan mondeling bespreken, of laat de leerling een (instructie)filmpje maken voor anderen of een podcast opnemen.

Tip 4: Hanteer een normale behandeling van dyslexie, maar met mate.

De behandeling van begaafde kinderen met dyslexie is niet écht anders dan voor andere kinderen met dyslexie, alleen is afstemming nog belangrijker. Deze kinderen hebben net als niet-begaafde kinderen met dyslexie behoefte aan herhaling, maar wel minder. Daarnaast is er behoefte aan extra tijd. Deze tijd kun je creëren door te compacten in bijvoorbeeld de instructie, maar houd rekening met het feit dat er voldoende mogelijkheid moet blijven voor inoefening.

Tip 5: Probeer (creatief) schrijven te stimuleren.

Leerlingen met dyslexie houden er over het algemeen niet van om te schrijven. Het kost ze veel moeite. Het kan daarom lastig zijn om ze te motiveren om te schrijven. Om de taalontwikkeling te stimuleren kan het helpen om leerlingen in hun interessegebied te laten lezen én schrijven. Als kinderen meer lezen en schrijven zal het op den duur steeds beter gaan. Je wilt dus dat je leerlingen veel schrijven. Het is daarom van belang om de motivatie die ervoor is te stimuleren en vast te houden. Geef daarom vooral feedforward op het creatieve proces en niet direct op de spelling en grammatica. Stel vragen over de tekst en geef handvatten om de tekst inhoudelijk te verbeteren. Laat de kinderen hun geschreven teksten opmaken en geef ze de kans om hem ergens te publiceren. Schrijven en lezen hebben een versterkend effect op elkaar in de taalontwikkeling. De brede interesse van begaafde kinderen is dus echt een kans om beide te versterken door gebruik te maken van de krachten en de interesses van de leerling.

ten en leraren, en dat er een goede samenwerking is tussen de school en het gezin (Gierczyk & Hornby, 2021; Yenioğlu et al., 2022).

Conclusie

Sommige leerlingen hebben naast hun hoge capaciteiten ook te maken met een leer-, ontwikkelings- en/of gedragsprobleem. Door de grote diversiteit binnen en tussen deze leerlingen zijn ze moeilijk te herkennen en zijn de (leer)behoeften van deze leerlingen nog uiteenlopende dan bij leerlingen zonder een bijkomend leer-, ontwikkelings-, en/of gedragsprobleem. Om hier zicht op te krijgen is het van belang uit te gaan van meerdere perspectieven, namelijk scores op (gestandaardiseerde) tests, informatie uit gesprekken met ouders en leerlingen en observaties van verschillende situaties waarin de leerling zich bevindt (Burger-Veltmeijer & Minnaert, 2023; Foley-Nicpon & Assouline, 2015; Reis et al., 2014). Vervolgens is het de taak van de (onderwijs)professional om op grond van deze

informatie een individueel aangepast curriculum aan te bieden, binnen de voor deze leerling noodzakelijke randvoorwaarden (denk aan een vaste structuur, een rustige werkplek).

De wetenschappelijke literatuur over dubbelbijzonderheid, over (hoog)begaafdheid en over leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen biedt een aantal belangrijke inzichten en handvatten. Belangrijk is het gebruik van maatwerk in het tegemoetkomen aan de onderwijs- en ontwikkelbehoeften van een dubbel bijzondere leerling. Daarvoor benadrukken onderzoekers dat het allereerst nodig is om meer inzicht te krijgen in de sterktes en zwaktes van een leerling (Burger-Veltmeijer & Minnaert, 2023; Foley-Nicpon & Assouline, 2015) en in andere aspecten zoals motivatie, copingvaardigheden (Beckmann & Minnaert, 2018) en het sociaal-emotioneel welbevinden (Landau, 2023). Schoolpsychologen/orthopedagogen (Foley-Nicpon & Assouline, 2020), leraren en ouders (Gierczyk & Hornby,

Vijf tips bij **dyscalculie**

Over de auteur

Evelien Okkinga

Tip 1: Is er écht sprake van dyscalculie?

Dyscalculie is moeilijk te diagnosticeren. Bij begaafde kinderen kan dat nog lastiger zijn, omdat ze over het algemeen lang kunnen compenseren. Bij begaafde kinderen kan er ook nog sprake zijn van rekenhiaten. Ook voor begaafde kinderen is het nodig om door de verschillende rekenfasen te gaan. Als begaafde kinderen al jong 'sometjes' kunnen maken, is de valkuil dat met de beste bedoelingen onderdelen van bijvoorbeeld het handelingsmodel worden overgeslagen om te voorkomen dat leerlingen 'verveeld' raken. Zo kan het zijn dat er van jongs af aan bepaalde hiaten ontstaan als het gaat om begripsvorming. Zoek eerst goed uit of dat wellicht aan de hand is. Is er dus sprake van een (ontstaan) rekenprobleem of is er sprake van een (aangeboren) rekenstoornis.

Tip 2: Houd rekening met rekenangst.

Begaafde kinderen zijn het niet gewend om dingen niet (snel) te kunnen. De leerling zelf en de omgeving hebben vanwege de begaafdheid bepaalde verwachtingen met betrekking tot het cognitieve potentieel van de leerling. Als er op het gebied van rekenen langere tijd niet aan deze verwachtingen voldaan kan worden, heeft dat invloed op het zelfbeeld van de leerling. Houd hier rekening mee. De leerling zal wellicht vermijdingsstrategieën toepassen om niet te hoeven rekenen. Help de leerling op weg en zorg ervoor dat deze zich competentier gaat voelen.

Tip 3: Bouw zelfvertrouwen op.

Als er sprake is van een rekenprobleem of een rekenstoornis is het belangrijk om ervoor te zorgen dat een leerling niet alleen competentier wordt, maar zich ook competentier gaat voelen bij het rekenen. Zorg er dus voor dat leerlingen goed zicht hebben op welke strategieën er al beheerst worden. Door onzekerheid daarover kan het zijn dat ze zich onvoldoende bewust zijn van wat ze al wél kunnen. Het kan daarom helpen om de succesvolle toepassingen van rekenstrategieën vast te leggen door deze bijvoorbeeld te filmen. Deze filmpjes kunnen gebruikt worden als een 'opzoekboekje', maar ook als een portfolio om te laten zien wat er allemaal al geleerd is. Door deze filmpjes op een gestructureerde manier op te slaan, kun je ook nog inzichtelijk maken welke strategieën voor welk type som gebruikt kunnen worden, wat weer kan helpen bij het flexibel leren toepassen van de strategie.

Tip 4: Houd rekening met de begaafdheid.

Bij het aanbieden van nieuwe lesstof is het belangrijk om niet voorbij te gaan aan de natuurlijke behoefte van begaafde kinderen om te compacten en te verrijken. Maar bij het compacten van de nieuwe lesstof is het belangrijk om geen onderdelen van het hoofdlijnenmodel, het handelingsmodel en het drieslagmodel over te slaan, maar om op al deze onderdelen los te compacten. Instructie op alle onderdelen is nodig om nieuwe hiaten te voorkomen, maar compacten is nodig om ruimte te houden voor de verrijkingstaken. Deze verrijkingstaken zijn nodig om aan de behoefte van begaafde leerlingen tegemoet te komen. Houd er wel rekening mee dat de leerling waarschijnlijk voor zowel de reguliere taken als de verrijkingsstaken extra tijd nodig heeft. Werken met concreet materiaal kan voor begaafde leerlingen ervaren worden als iets dat niet voor 'hen' is, maar kan desalniettemin noodzakelijk zijn voor het geven van inzicht in bepaalde strategieën. Neem je leerlingen dus goed mee in het gebruik ervan en laat ze ervaren dat het écht helpend kan zijn.

Tip 5: Neem en geef de tijd, want uiteindelijk levert het tijd op.

Neem de tijd om goed in beeld te krijgen waar het probleem zit. Valt de leerling uit op alle domeinen of maar op een paar? Maak een plan om systematisch aan de slag te gaan met de hiaten. Maak tijd om over een wat langere periode structureel aan die hiaten te werken. Als de hiaten zijn ontstaan door misdidactiek is de kans aanwezig dat de hiaten met een tijdelijke extra tijdsinvestering van zowel de leerkracht als de leerling zijn te verhelpen. Begin bij het herstellen met het domein waarvan de leerling zelf ook ziet dat er nog wat te leren is. Zorg dat er een gezamenlijke veranderbehoefte is.

2021) kunnen met deze informatie en met inzicht in de concrete behoefte van de leerling inventariseren welke onderwijsaanpassingen of interventies passend zijn. Daarbij kan geput worden uit een scala aan empirisch onderbouwde of gevalideerde aanpassingen en interventies. Dit geldt voor het aansluiten bij zowel de hoge cognitieve capaciteiten als de leer-, ontwikkelings- en/of gedragsproblemen. Tot slot blijkt uit een aantal empirische studies zowel het belang van voldoende ondersteuning van dubbel bijzondere

leerlingen, bijvoorbeeld met compensatiestrategieën (Willard-Holt et al., 2013), als een focus op de sterke kanten van dubbel bijzondere leerlingen (Baum et al., 2014; Olenchak, 1995, 2009). Om deze aanpassingen mogelijk te maken, is het essentieel om steun te geven aan ouders, leeftijdsgenoten en leraren, en een goede samenwerking te faciliteren tussen de professionals op school en de leden van het gezin (Gierczyk & Hornby, 2021).

Specialist Charlotte Boon: 'Dubbel bijzondere leerling is lastig te herkennen'

Charlotte Boon

Best verwarrend: een leerling die op het ene gebied excelleert en op het andere onderpresteert. Hoe kan dat? Mogelijk betreft het een dubbel bijzondere leerling: een hoogbegaafd kind met een stoornis, bijvoorbeeld dyslexie of autisme. Stap voor stap wordt over deze kleine en bijzondere doelgroep meer duidelijk. 'We zijn nog aan het pionieren.'

Charlotte Boon gaf vijftien jaar les in het reguliere basisonderwijs en stond daarna drie jaar voor een groep met een tiental dubbel bijzondere leerlingen. Sinds vorig schooljaar geeft ze les aan een Explora-groep 7/8 met 20 tot 25 hoogbegaafde leerlingen (waarvan enkele dubbel bijzondere) en begeleidt ze hoogbegaafde en dubbel bijzondere leerlingen buiten de klas op Basisschool De Vijf Eiken in het Brabantse Rijen. Ook als zzp'er werkt ze voor deze bijzondere doelgroep, namelijk als ambulante begeleider. Ze deed de pabo, gevolgd door de opleiding tot coördinator hoogbegaafdheid en daarna de opleiding specialist dubbel bijzonder.

Gefrustreerd

Een dubbel bijzondere leerling herkennen valt volgens Charlotte niet mee. 'Vaak gaat bij mij een belletje rinkelen als kinderen opstandig gedrag vertonen, zoals boos worden of met dingen gooien. Ze uiten dan hun frustratie. Als het gaat om een hoogbegaafd kind met dyslexie, kortom een dubbel bijzondere leerling, zien we de hoogbegaafdheid meestal niet zo goed, omdat de dyslexie het kind verhindert tot opvallende leerprestaties te komen. En andersom geldt hetzelfde: de dyslexie wordt vaak niet opgemerkt, omdat het kind daarvoor weer te goed presteert. Kortom: de stoornis camoufleert de

hoogbegaafdheid en andersom. Daardoor lijkt er weinig aan de hand, maar ondertussen krijgt het kind niet het onderwijsaanbod dat past bij zijn hoogbegaafdheid en evenmin de ondersteuning die past bij zijn dyslexie. Logisch dat zo'n kind gefrustreerd raakt, neerslachtig wordt of thuis komt te zitten.'

Averechts effect

Het belangrijkste onderscheid tussen een 'normale' hoogbegaafde leerling en een dubbel bijzondere leerling zijn volgens Charlotte de leerresultaten. 'Een dubbel bijzondere leerling presteert niet zo goed als op basis van zijn capaciteiten zou mogen worden verwacht. Verder is het gedrag van dubbel bijzondere leerlingen vaak opstandiger, iets wat ongewild soms wordt aangewakkerd door leerkrachten. Leerkrachten die zien dat een leerling moeite heeft met spelling hebben de neiging op dat onderdeel extra ondersteuning te geven. Dat doen ze met de beste intenties, maar het heeft soms een averechts effect. Als je iets niet moet doen bij hoogbegaafden, dan is het eindelijk herhalen. Dan gaan ze uit en vervolgens raakt zowel de leerkracht als de leerling gefrustreerd. Als kinderen niet lekker in hun vel zitten en problematisch gedrag vertonen, is dat voor mij aanleiding om te kijken of er misschien wat meer aan de hand is.'

Sterke kanten versterken

Een one-size-fits-all-aanpak werkt bij dubbel bijzondere leerlingen niet, aldus Charlotte. 'Het is een heel diverse doelgroep met uiteenlopende behoeften. Een 'normale' hoogbegaafde wordt vaak blij van een creatieve, vrije opdracht, maar een hoogbegaafde met autisme heeft juist

kaders nodig. Die wordt niet gelukkig van een vrije opdracht, maar hij moet wél uitgedaagd worden. Hoe? Bijvoorbeeld door de opdracht onder te verdelen in overzichtelijke deelopdrachten en door vooraf duidelijk aan te geven op welke punten het resultaat wordt beoordeeld. Je zult dus steeds goed moeten kijken wat de leerling nodig heeft. Mijn ervaring is dat je het beste kunt kijken naar de sterke kanten van het kind en moet proberen die te versterken, zodat de leerling succesjes kan vieren en in een positieve spiraal belandt. En ondertussen moet je hem helpen met zijn beperking.'

Ongeveer 2,5% van alle kinderen is hoogbegaafd', aldus Charlotte. 'En daarvan is slechts een deel dubbel bijzonder. Ik vermoed dat meer dan de helft van de dubbel bijzondere leerlingen niet wordt herkend. En zeker meiden niet, want die vertonen veel minder opstandig gedrag. Die passen zich aan en vallen niet op. Kortom, op het gebied van herkennen valt nog veel te winnen. Hoe dat moet gebeuren? Door kennis te verspreiden. Ik ben volgens mij één van de tachtig mensen in Nederland die de opleiding tot specialist dubbel bijzonder heeft afgerond. Dat zijn er dus nog maar weinig. Een deel van de literatuur die we hebben moeten bestuderen kwam uit internationale wetenschappelijke tijdschriften. Het staat nog in de kinderschoenen, we zijn nog aan het pionieren.'

Misverstanden

Nog altijd bestaan er misverstanden rondom hoogbegaafdheid. 'Er zijn nog steeds mensen die denken dat bij hoogbegaafden alles van een leien dakje gaat, dat ze geen ondersteuning nodig hebben

en er ook op eigen kracht wel komen. Dat is echt een misvatting. Van de HB'ers op onze school gaat ongeveer zestig procent naar het vwo. Veertig procent 'haalt het dus niet' – en dat zijn echt niet uitsluitend dubbel bijzondere leerlingen. Zaken als perfectionisme en faalangst zitten hun soms in de weg. Ze komen niet in de leerkuil, laat staan dat ze eruit klimmen.'

Dubbel bijzondere leerlingen zijn gebaat bij een goede rolverdeling tussen de ouders, de leerkrachten en eventuele andere ondersteuners. 'Je moet eigenlijk de hele 'ecologie', zoals dat wel wordt genoemd, erbij betrekken. Het is interessant na te gaan op welke momenten een kind last heeft van frustratie en wanneer niet. Misschien gaat het moeizaam op school, maar voelt het kind zich geweldig op de schaakclub. Waarom dan? En kunnen we die situatie misschien min of meer kopiëren naar de onderwijssituatie? Een ADHD'er is vaak snel afgeleid, maar als je serious gaming inzet kan hij zich misschien wel heel goed concentreren.'

ABC

Dubbel bijzondere leerlingen komen sneller tot leren als aan enkele randvoorwaarden wordt voldaan. Charlotte: 'Het bekende abc'tje: autonomie, betrokkenheid en competentie. Met autonomie wordt in dit verband bedoeld dat de leerling invloed heeft op zijn leerproces en mede mag bepalen waar hij zich in gaat verdiepen en hoe hij dat gaat doen. Voor deze leerlingen is een goede relatie met en vertrouwen in de leerkracht essentieel – kortom betrokkenheid. Verder werkt het over het algemeen goed als je een leerling aanspreekt op zijn competentie. Een positieve insteek is belangrijk.'

Charlotte is een groot voorstander van meer onderzoek naar en de verspreiding van kennis over dubbel bijzondere kinderen. 'De huidige kennis, bijvoorbeeld bij schoolbesturen maar ook bij ib'ers, is beperkt. Vaak worden dubbel bijzondere leerlingen pas opgemerkt als ze dreigen uit te vallen. Dan is de frustratie al flink opgelopen. Als we meer kennis hebben van deze leerlingen kunnen we voorkomen dat zij en wellicht ook hun ouders hun vertrouwen in het onderwijssysteem verliezen. Kortom: tijdige signalering is essentieel – en daarmee bedoel ik zo vroeg mogelijk.'

Meer waardering

Een hoogbegaafde kleuter moet je eigenlijk binnen zes weken nadat hij op de school is gestart in de gaten hebben, vindt Charlotte. 'Daarna past het kind zich aan en zie je de hoogbegaafdheid vaak niet meer zo duidelijk. Dubbel bijzondere leerlingen zijn lastig te herkennen. Stel dat een kind hoog scoort op alle onderdelen behalve lezen, dan zou je je kunnen afvragen waarom er zo'n groot verschil in zit. Mogelijk is het een signaal dat de leerling dyslectisch is.' Het beeld dat de samenleving heeft van dubbel bijzondere leerlingen lijkt volgens Charlotte wat te kantelen. 'Ik zie dat er steeds meer waardering komt voor dubbel bijzondere leerlingen met hun divergente brein. Even chargerend: een ADHD'er heeft vaak veel energie en creativiteit, een dyslect kan vaak goed out-of-the-box denken en een autist kan zich vaak goed in een probleem vastbijten. Dat zijn kwaliteiten die in bepaalde functies bijzonder goed van pas komen en nuttig zijn om maatschappelijke problemen op te lossen.'

Specialist Karin Bikker over dubbel bijzondere leerlingen: 'Ga op de talenten zitten'

Karin Bikker

Geen twee kinderen zijn hetzelfde, en dubbel bijzondere leerlingen al helemaal niet. Een interventie die bij het ene kind een gouden greep blijkt, heeft bij een ander kind amper effect. Goed kijken dus, en denken in oplossingen.

Karin Bikker is zo'n twintig jaar bekend met het thema begaafdheid. Ze deed de pabo en volgde de opleiding tot specialist begaafdheid en specialist dubbel bijzonder. Ze begeleidt (hoog)begaafde kinderen uit de groepen 1 t/m 8 op de Johannes Bogermanschool in Houten, een reguliere school die kinderen op de school een zoveel mogelijk passend aanbod probeert te bieden. Er is een breed en gevarieerd aanbod in de klassen, buiten de klassen en buiten de school, bijvoorbeeld op de Day a Week School.

Lastig te herkennen

Op de Bogermanschool zitten zo'n 250 kinderen. Ongeveer 60 daarvan krijgen aanpassingen in het onderwijsaanbod omdat ze (hoog)begaafd zijn. Een aantal kinderen daarvan is gediagnosticeerd met zowel begaafdheid als een leer- of ontwikkelingsstoornis, maar ook zijn er vermoedens van. Het gaat om een kleine groep: zo'n vijf leerlingen. Hoe is dat vastgesteld? Karin: 'Goede vraag, want dat is complexe materie en de diversiteit tussen dubbel bijzondere leerlingen is groot.

Bij begaafdheid springen vaak kenmerken als een grote woordenschat en snel van begrip zijn in het oog. Ook autisme en ADHD hebben zo hun kenmerken. Maar als de begaafdheid en de stoornis gaan botsen wordt het ingewikkeld, omdat de combinatie van die twee vaak leidt tot nieuw gedrag dat we niet altijd snel herkennen en herleiden naar dubbel bijzonder. Het vraagt veel van

een leerkracht voor een reguliere grote groep om dit gedrag te onderkennen.'

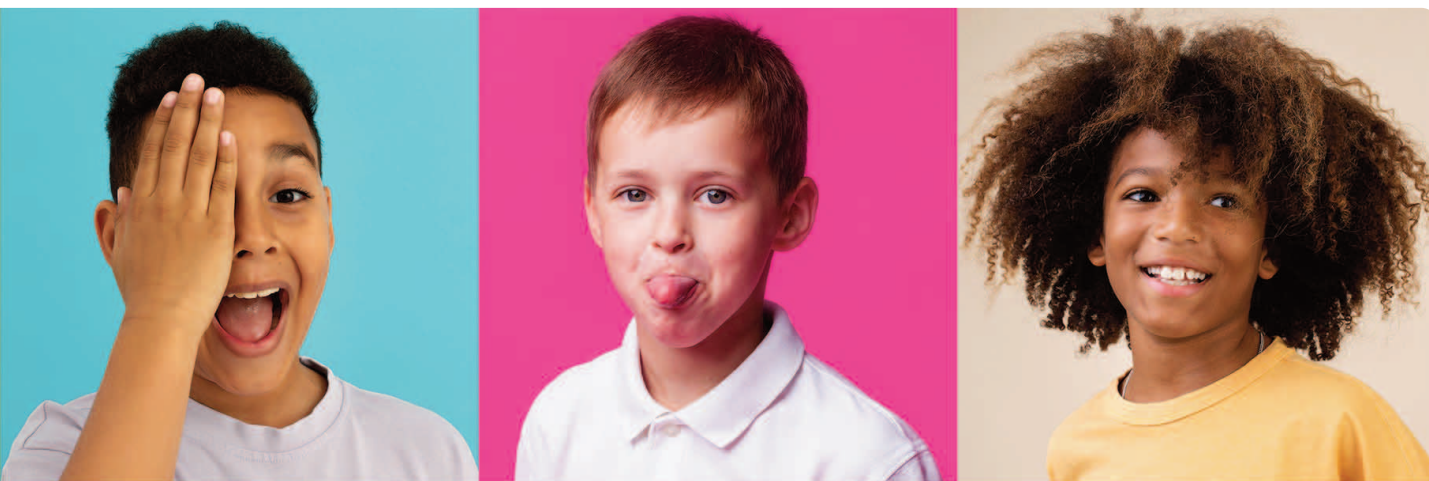
Maskering en compensatie

De frustratie van een dubbel bijzonder kind is te begrijpen als we ons in het kind – en in de werking van zijn brein – proberen te verplaatsen, aldus Karin. 'Stel je voor, je hebt de indruk dat je best slim bent en dingen redelijk snel begrijpt.

En jij niet alleen: ook je ouders en je leerkracht hebben die indruk – en ze hebben hoge verwachtingen van je. Toch komen die niet uit: je behaalt niet de leerresultaten waarop was gehoopt of gerekend. Iedereen teleurgesteld. Waarom lukt het nou niet? Je raakt gefrustreerd en omdat je nog niet over de woordenschat, het analytisch vermogen en het vermogen tot zelfreflectie beschikt om dat goed te duiden reageer je obstinaat. Wat het nog moeilijker maakt, is dat het een het ander maskeert. Hoogbegaafden slagen er door hun begaafdheid vaak lang in hun stoornis verborgen te houden. Ze compenseren. Andersom komt ook voor: dat een stoornis, bijvoorbeeld dyslexie, zo op de voorgrond treedt dat je de hoogbegaafdheid niet meer ziet. Ik herinner me een jongen die om die reden naar het speciaal onderwijs ging. Daar was hij doodongelukkig, want hij zat in een klas met kinderen waar hij totaal geen klik mee had. Uiteindelijk kwam hij weer terug. Het lastige gedrag bleef tot hij bij een klassikaal, moeilijk raadsel heel ander gedrag liet zien. Daar sloeg hij helemaal op aan en toen zag ik: hier is meer aan de hand dan alleen dyslexie. Deze jongen had andere onderwijsbehoeften dan een 'gewone' leerling met dyslexie.'

A video player interface is shown. At the top left, the text 'Scan me' is written in a blue script font with an arrow pointing to a QR code. Below this is a blue button labeled 'Deepdive-video'. The video player itself has a purple header with the logo of 'KENNISCENTRUM HOOGBEAafdHEID'. The title of the video is 'Maatwerkinterventies'. The video shows a young boy smiling and a woman in a circular inset. The video player controls at the bottom show a play button, a progress bar at 00:00 / 06:27, and icons for volume, settings, and full screen.

In deze deepdive vertelt Annemieke Weterings-Helmons (lerarenopleider) over het ontwikkelen van maatwerkinterventies.

Dubbel bijzondere leerlingen zijn erbij gebaat dat je oog hebt voor beide aspecten: de (hoog)begaafdheid en de stoornis. Karin: 'Even chargerend: er zijn protocollen om hoogbegaafde kinderen te herkennen en er zijn protocollen om kinderen met een stoornis te herkennen, maar dubbel bijzondere leerlingen herken je alleen als je er rekening mee houdt dat de begaafdheid en de stoornis kunnen samengaan en het ene het zicht op het andere kan vertroebelen.'

Hoe vroeger je een dubbel bijzondere leerling herkent, hoe beter, vindt Karin. 'In het onderwijs wordt wel gezegd dat je je beste leerkrachten in groep 1-2 moet zetten. Het observeren van gedrag en daarmee het vroegsignaleren kan een groot verschil maken in de ontwikkeling van een kind. Hoe eerder je een kind kunt bieden wat het nodig heeft, hoe groter de kans dat een kind een positief zelfbeeld ontwikkelt en je ernstige gedragsproblemen kunt voorkomen.'

Spannend

Het onderwijs is vaak gericht op het versterken van de zwakke punten van een leerling. 'Ik focus liever op de sterke kanten van de leerling, omdat succeservaringen essentieel zijn om een kind in

de leermodus te krijgen. Ik herinner me een jongen die in groep 3 qua lezen niet lekker op gang kwam. Hij liet veel onrustig en uitdagend gedrag zien. Het paste niet in ons plaatje vanuit begaafdheid, want daarnaast kon hij fantastisch rekenen. Waarom lukte het nou niet op andere gebieden? Het aanvankelijke plan was om hem minder te laten rekenen en zo meer tijd vrij te spelen om te oefenen met lezen.

A video player interface for a 'Deepdive-video'. At the top right is a QR code with a blue arrow pointing to it and the text 'Scan me'. Below the QR code is a blue button labeled 'Deepdive-video'. The video title is 'Misdiagnose en misdidactiek' in bold black text. The video player shows a thumbnail of a smiling boy. A play button icon is visible over the thumbnail. In the bottom right corner of the video player, there is a circular profile picture of a woman, the text '00:00 / 07:20', and icons for settings and full screen.

In deze deepdive vertelt Annemieke Weterings-Helmons (lerarenopleider) over het risico van misdiagnoses als er in een eerder stadium van interventies misdidactiek heeft plaatsgevonden.

Uit onderzoek blijkt dat het verstandig is om in zo'n situatie vanuit de kwaliteiten (talent-focused and strength-based) te starten. Je moet echt op de talenten gaan zitten. Hij bleek op het gebied van rekenen zo'n grote ontwikkelingsvoorsprong te hebben dat we hem een individuele leerlijn zijn gaan aanbieden op eigen niveau. Om de contextopgaven te kunnen maken die bij dit niveau passend waren, moest hij beter leren lezen. En omdat hij zo graag die ingewikkelde rekenopgaves wilde maken heeft zijn lezen een positieve stimulans gekregen. Daarnaast leerde deze leerling binnen deze stof andere leervaardigheden ontwikkelen, zoals vragen stellen en leren luisteren naar uitleg. Door een interventie te plegen op zijn sterke kant, het rekenen, zagen we ontwikkeling op andere gebieden en werd zijn gedrag rustiger. Het voelt spannend om niet te starten bij een 'zwakke' kant, maar in de praktijk blijkt dat de theorie klopt.'

Vasthouden en loslaten

Om een dubbel bijzonder kind goed te kunnen bedienen en aan het leren te krijgen zijn drie zaken volgens Karin essentieel. 'Allereerst de ecologie. Daarmee bedoelen we iedereen die een rol speelt bij de ontwikkeling van dat kind: de leerkracht, de ib'er, de ouders, een eventuele coach, klasgenoten enzovoorts. Dubbel bijzondere leerlingen vormen een heel diverse doelgroep. Wat bij het ene kind goed werkt heeft bij een ander kind misschien een averechts effect. Daarom is het belangrijk dat de mensen die bij het kind betrokken zijn hun kennis en ervaring delen en met elkaar afstemmen, zodat de lesstof en de leeromgeving eventueel kunnen worden aangepast aan de be-

hoeften van het kind. Ten tweede: zoek zoveel mogelijk naar de talenten van het kind en sluit daarop aan, voor succeservaringen, en kijk altijd vanuit de beide 'hoeken': het talent maar ook de beperking. Tot slot: denk niet in problemen maar in oplossingen. Houd vast wat goed gaat en laat los wat niet goed gaat.'

Karin signaleert dat steeds meer samenwerkingsverbanden speciale voorzieningen voor dubbel bijzondere leerlingen aan het inrichten zijn en daar ook heel zoekend in zijn. 'Omdat dubbel bijzondere kinderen zo verschillend zijn, kan het lastig zijn om daar een voorziening voor te maken. Het reguliere onderwijs biedt echt kansen voor deze kinderen. Binnen Houten is er een goede samenwerking met het Sociaal Team, zodat we binnen het reguliere onderwijs zorg en onderwijs kunnen combineren. Een reguliere groep met 'normaal' gedrag heeft een positief effect op dubbel bijzondere leerlingen. Dat positieve effect wordt volgens mij nog wel eens onderschat.'

Verwijzingen

Al-Hroub, A., & Whitebread, D. (2019). Dynamic assessment for identification of twice-exceptional learners exhibiting mathematical giftedness and specific learning Disabilities. *Roeper Review*, 41(2), 129-142. <https://doi.org/10.1080/02783193.2019.1585396>

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th Ed.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>

Amran, H. A., & Majid, R. A. (2019). Learning strategies for twice-exceptional students. *International Journal of Special Education*, 33(4), 954-976.

Assouline, S., Foley, M., Fosenburg, N. S., Sussman, Z., Whiteman, C., & Kopelman, C. (n.d.). *The Paradox of Twice-Exceptionality: Packet of Information for Professionals – 2nd Edition* (PIP-2).

Bakx, A., Samsen-Bronsveld, E., Van Elderen, L., & Van Horsen-Sollie, J. (2021). Self-descriptions of high-performing and regular-performing primary school students: An open, exploratory study. *Roeper Review*, 43(4), 256-271.

Barnard-Brak, L., Johnsen, S. K., Pond Hannig, A., & Wei, T. (2015). The incidence of potentially gifted students within a special education population. *Roeper Review*, 37(2), 74-83. <https://doi.org/10.1080/02783193.2015.1008661>

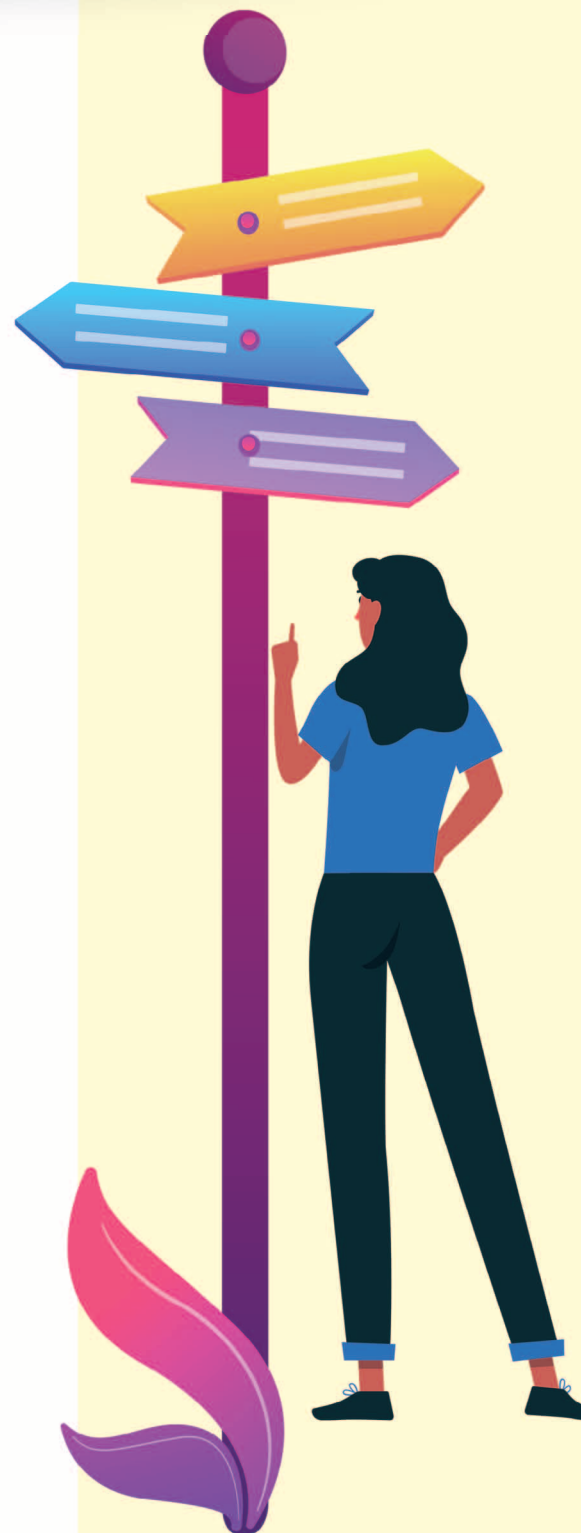
Baum, S. M., Schader, R. M., & Hébert, T. P. (2014). Through a different lens: Reflecting on a strengths-based, talent-focused approach for twice-exceptional Learners. *Gifted Child Quarterly*, 58(4), 311-327. <https://doi.org/10.1177/0016986214547632>

Beckmann, E., & Minnaert, A. (2018). Non-cognitive characteristics of gifted students with learning disabilities: An in-depth systematic review. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 504. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00504>

Burger-Veltmeijer, A., Kroesbergen, E., Minnaert, A., & Hoogeveen, L. (2018). *Passend onderwijs voor dubbel-bijzondere (hoog)begaafde leerlingen: fabels en feiten over (het voorkomen van) frustratie van talent*. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2019/04/NRO-rapportage-passend-onderwijs.pdf>

Burger-Veltmeijer, A., & Minnaert, A. (2023). Needs-based assessment of twice-exceptional gifted students: The S&W-Heuristic. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 10(1). <https://doi.org/10.14738/assrj.101.13830>

Cash, T. N., & Lin, T. J. (2022). Psychological well-being of intellectually and academically gifted students in self-contained and pull-out gifted programs. *Gifted Child Quarterly*, 66(3), 188-207. <https://doi.org/10.1177/00169862211032987>

- Foley-Nicpon, M., Allmon, A., Sieck, B., & Stinson, R. D. (2011). Empirical investigation of twice-exceptionality: Where have we been and where are we going? *Gifted Child Quarterly*, *55*(1), 3-17. <https://doi.org/10.1177/0016986210382575>
- Foley-Nicpon, M., & Assouline, S. G. (2015). Counseling considerations for the twice-exceptional client. *Journal of Counseling and Development*, *93*(2), 202-211. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2015.00196.x>
- Foley-Nicpon, M., & Assouline, S. G. (2020). High ability students with coexisting disabilities: Implications for school psychological practice. *Psychology in the Schools*, *57*(1), 1615-1626. <https://doi.org/10.1002/pits.22342>
- Foley-Nicpon, M., & Kim, J. Y. C. (2018). Identifying and providing evidence-based services for twice-exceptional students. In S.I. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of Giftedness in Children: Psychoeducational Theory, Research, and Best Practices* (pp. 349-362). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-77004-8_20
- Gierczyk, M., & Hornby, G. (2021). Twice-exceptional students: Review of implications for special and inclusive education. *Education Sciences*, *11*(2), 85.
- Holliday, G. A., Koller, J. R., & Thomas, C. D. (1999). Post-high school outcomes of high IQ adults with learning disabilities. *Journal for the Education of the Gifted*, *22*(3), 266-281.
- Hulsey, D. B., Moten, T. R., Hebda, M. R., Sulak, T. N., & Bagby, J. H. (2023). Using behavioral engagement measures of multiple learning profiles to recognize twice-exceptional students. *Gifted Child Today*, *46*(1), 13-24.
- Kim, M. (2016). A meta-analysis of the effects of enrichment programs on gifted students. *Gifted Child Quarterly*, *60*(2), 102-116. <https://doi.org/10.1177/0016986216630607>
- Landau, A. D. (2023). Defining twice exceptional learners: A study of self-concept. [Doctoral dissertation]. City University of New York (CUNY). https://academicworks.cuny.edu/gc_etds/5154
- Lovett, B. J., & Sparks, R. L. (2010). Exploring the diagnosis of "Gifted/LD": Characterizing postsecondary students with learning disability diagnoses at different IQ levels. *Journal of Psychoeducational Assessment*, *28*(2), 91-101. <https://doi.org/10.1177/0734282909341019>
- Maddocks, D. L. S. (2018). The Identification of Students Who Are Gifted and Have a Learning Disability: A Comparison of Different Diagnostic Criteria. *Gifted Child Quarterly*, *62*(2), 175-192. <https://doi.org/10.1177/0016986217752096>
- Maddocks, D. L. S. (2020). Cognitive and achievement characteristics of students from a national sample identified as potentially twice exceptional (gifted with a learning disability). *Gifted Child Quarterly*, *64*(1), 3-18. <https://doi.org/10.1177/0016986219886668>
- McCallum, S. R., Bell, S. M., Coles, J. T., Miller, K. C., Hopkins, M. B., & Hilton-Prillhart, A. (2013). A model for screening twice-exceptional students (gifted with learning disabilities) within a response to intervention paradigm. *Gifted Child Quarterly*, *57*(4), 209-222. <https://doi.org/10.1177/0016986213500070>
- Nederlands Jeugdinstituut (NJI) (n.d.). Databank effectieve jeugdinterventies. <https://www.nji.nl/interventies>
- Olenchak, F. R. (1995). Effects of enrichment on gifted/ learning-disabled students. *Journal of the Education of the Gifted*, *18*(4), 385-399. <https://doi.org/10.1177/016235329501800403>
- Olenchak, F. R. (2009). Effects of talents unlimited counseling on gifted/learning disabled students. *Gifted Education International*, *25*(2), 144-164. <https://doi.org/10.1177/026142940902500205>
- Paans, C., Knoop-van Campen, C., Wittelings, M., Beckmann, E., Hoogeveen, L., Minnaert, A., & Kroesbergen, E. (2023). Dubbel bijzondere leerlingen: balanceren tussen talent en uitdaging. *Beter Begeleiden*, *13*(2), 12-16.
- Reis, S. M., Baum, S. M., & Burke, E. (2014). An operational definition of twice-exceptional learners: Implications and applications. *Gifted Child Quarterly*, *58*(3), 217-230. <https://doi.org/10.1177/0016986214534976>
- Rogers, K. (2015). The academic, socialization, and psychological effects of acceleration: Research synthesis. In S. G. Assouline, N. Colangelo, J. VanTassel-Baska, & A. Lupkowski-Shoplak (Eds.), *A nation empowered: Evidence trumps the excuses holding back America's brightest students* (pp. 19-29). The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development. https://files.nwesd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16 meetings/NationEmpowered Vol2.pdf

- Southern, W. T., & Jones, E. D. (2015). Types of acceleration: Dimensions and issues. In S. G. Assouline, N. Colangelo, J. VanTassel-Baska, & A. Lupkowski-Shoplik (Eds.), *A nation empowered: Evidence trumps the excuses holding back America's brightest students* (pp. 9-51). The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development.
[https://files.nwesi.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16 meetings/NationEmpowered Vol2.pdf](https://files.nwesi.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16%20meetings/NationEmpowered%20Vol2.pdf)
- Steenbergen-Hu, S., Makel, M. C., & Olszewski-Kubilius, P. (2016). What one hundred years of research says about the effects of ability grouping and acceleration on K–12 students' academic achievement: Findings of two second-order meta-analyses. *Review of Educational Research*, 86(4), 849-899.
<https://doi.org/10.3102/0034654316675417>
- Toffalini, E., Pezzuti, L., & Cornoldi, C. (2017). Einstein and dyslexia: Is giftedness more frequent in children with a specific learning disorder than in typically developing children? *Intelligence*, 62, 175-179.
<https://doi.org/10.1016/j.intell.2017.04.006>
- Townend, G., & Pendergast, D. (2015). Student voice: What can we learn from twice-exceptional students about the teacher's role in enhancing or inhibiting academic self-concept. *Australasian Journal of Gifted Education*, 24(1), 37-51.
- Van Steen, H. (2010). *Versnelling in het voortgezet onderwijs: een onderzoek naar het beleid en de praktijk van versnelling op de begaafdheidsprofiel scholen en de Zelfstandige Gymnasia*. Radboud Centrum Sociale Wetenschappen: ECHA-scriptie.
- Van Viersen, S., De Bree, E. H., & De Jong, P. F. (2019). Protective factors and compensation in resolving dyslexia. *Scientific Studies of Reading*, 23(6), 461-477. <https://doi.org/10.1080/10888438.2019.1603543>
- Willard-Holt, C., Weber, J., Morrison, K. L., & Horgan, J. (2013). Twice-exceptional learners' perspectives on effective learning strategies. *Gifted Child Quarterly*, 57(4), 247-262. <https://doi.org/10.1177/0016986213501076>
- Wittelings, M. M., Kroesbergen, E. H., Hoogeveen, L., & Minnaert, A. E. M. G. (2024). A systematic review of twice-exceptionality research: What three decades of research tell us. In L. Hoogeveen, E. H. Kroesbergen, C. O'Reilly, & K. Verschueren (Eds.), *European Handbook of Giftedness and Talent Development*. Taylor & Francis.
- Yates, C. M., Berninger, V. W., & Abbott, R. D. (1995). Specific writing disabilities in intellectually gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*, 18(2), 131-155.
- Yenio lu, S., Meleko lu, M. A., & Yilmaz Yenio lu, B. (2022). A single-subject case study of twice exceptionality. *Gifted Education International*, 38(2), 256-272. <https://doi.org/10.1177/02614294211064772>
- Ziernwald, L., Hillmayr, D., & Holzberger, D. (2022). Promoting high-achieving students through differentiated instruction in mixed-ability classrooms. A systematic review. *Journal of Advanced Academics*, 33(4), 540-573.
<https://doi.org/10.1177/1932202X221112931>

Meer lezen?

Boeken en tijdschriften

Nederlandstalig

Tijdschrift voor Remedial Teaching, 2024, nr. 1.

Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 2024, nr. 1.

Webb, J. et al. (2020). Misdiagnose en dubbeldiagnose bij hoogbegaafdheid. Van Gorcum.

Internationaal

Baum, S., Schader, R., & Owen, S. (2017). *To be gifted and learning disabled* (3 ed.). Prufrock Press.

Fugate, C.M., Behrens, W.A., & Boswell, C. (Eds.) (2020). *Understanding twice-exceptional learners: Connecting research to practice*. Prufrock Press.

Kaufman, S.B. (Ed.) (2018). *Twice-exceptional: Supporting and Educating bright and creative students with learning difficulties*. Oxford University Press.

Trail, B. (2022). *Twice exceptional gifted children. Understanding, teaching and counselling gifted students*. Routledge.

Digitale bronnen

Balans (z.d.). *Misdiagnose bij hoogbegaafdheid*.

balansdigitaal.nl/kennisbank/zorg/naar-de-specialist-bij-leer-en-gedragsproblemen/misdiagnose-bij-hoogbegaafdheid

Bridges Education Group. Bridges 2e Media: Educating the Exceptional2.

bridgeseducationgroup.com/bridges-2e-media/

Richtlijn Lees- en Spellingproblemen in combinatie met Hoogbegaafdheid:

stichtingdyslexienederland.nl/images/publicaties/Richtlijn-diagnostiek-dyslexie-en-hoogbegaafdheid-DEFINITIEF.pdf

Van der Windt, N. (2020, oktober). *Hoogbegaafdheid en leesproblemen, waar leg je de focus?* (blog). Dyslexie Centraal.

dyslexiecentraal.nl/actueel/nieuwsarchief/hoogbegaafdheid-en-leesproblemen-waar-leg-je-de-focus

Kennisbank Hoogbegaafdheid

In de Kennisbank van het Kenniscentrum is informatie te vinden over verschillende thema's rondom hoogbegaafdheid.

Deze informatie wordt regelmatig aangevuld en geactualiseerd.

Scan me

COLOFON

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Deze brochure is een productie van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Toernooiveld 100,
6525 EC Nijmegen

E-mail:
secretariaat@
nationaltalentcentre.nl

Website:
kenniscentrumhb.nl

Productieteam

Hoofdredactie

Eleonor van Gerven, Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Interviews

Martin van Rooij, Van Rooij Communicatie

Projectondersteuning en bureauredactie

Sabine Kokee, Leuker.nu

Eindredactie

Marita Weener, Redactie bureau Marita Weener

Videoredactie

Merlijn de Jager

Vormgeving

Sabrina Wakker, Wakker Design

Webredactie

Martijn de Graaff, Martijn de Graaff Communicatie

Beeld

Shutterstock, Dreamstime en Freepik

Aan dit nummer werkten mee:

- Annemieke Weterings-Helmons, lerarenopleider, gespecialiseerd in begaafdheid en rekenen, bij haar eigen bedrijf Weterings Onderwijs Op Maat, Slim! Educatief en bij Fontys Hogeschool
- Anouke Bakx, lector bij Fontys Hogeschool en academic director van de Academische Pabo Tilburg
- Charlotte Boon, leerkracht en leerlingbegeleider bij Dubbelbijzonderbegaafd.nl
- Evelien Okkinga, specialist begaafdheid, specialist dubbel bijzonder en bovenbouwleerkracht voltijdsklas HB-leerlingen met een complexe ondersteuningsbehoefte
- Karin Bikker, begeleider meer- en hoogbegaafdheid op een school in Houten
- Lianne Hoogeveen, bijzonder hoogleraar *Identification, Support and Counseling of Talent* en hoofdopleider van de RITHA-opleiding aan de Radboud Universiteit
- Mare van Hooijdonk, assistent professor aan de Radboud Universiteit
- Margriet Smit, heeft een eigen praktijk voor psychodiagnostiek in Hoofddorp
- Marielle Wittelings, promovendus binnen het *Behavioural Science Institute* aan de Radboud Universiteit
- Marijke van der Pal, moeder van twee hoogbegaafde dochters, zet zich vanuit *Pal op Koers* in voor de ontwikkelkansen van hoogbegaafde kinderen
- Marjolijn van Weerdenburg, universitair docent aan de Radboud Universiteit en projectleider van het onderzoeksproject IMAGE
- Ron Gram, zet zich in voor passender onderwijs voor hoogbegaafde en dubbel bijzondere leerlingen vanuit zijn bedrijf Begeleiding aan Zee
- Tamara Catsburg, begeleider passend onderwijs, HB-coördinator bij Unicoz en BPS-bestuurslid

**KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID**